

Het offer van El Dorado

Colombia | Anno 2024

Zaterdag 9 maart | Villavieja – Neiva – Bogotá 2

Zondag 10 maart | Bogotá 18

Zaterdag 9 maart | Villavieja – Neiva – Bogotá

Toen de Spanjaarden vanaf 1536 hun blik richtten op wat wij tegenwoordig Colombia noemen, hadden ze maar één doel voor ogen – zoveel mogelijk goud te pakken krijgen. Wie weet, bevond zich ergens diep verscholen in de bergen of in de regenwouden die legendarische stad waarover al zolang geruchten de ronde deden. De straten en de muren waren er met goud bekleed, zo wou de mythe, en de kostbaarste edelstenen lagen er voor het rapen. Het enige wat nog moest gebeuren was dit mysterieuze El Dorado ontdekken.

In een koningsgraf naar goud op zoek gaan was dus eigenlijk een vorm van mijnbouw, een wettelijke activiteit waar niets op aan te merken viel

El Dorado hebben de conquistadores nooit gevonden, goud des te meer. Want ze leerden al snel dat goud en zilver niet uitsluitend in geologische formaties te vinden waren, maar ook in de graven van koningen en notabelen. Die kregen immers voor hun leven na de dood vaak enorme schatten aan edelmetalen mee. Bovendien ging het dan om puur zilver en goud. Geen gedoe met opdelven dus.

Grafvelden ontginnen werd dan ook een zeer lucratieve bezigheid. En de Spaanse kroon

stak graag een handje toe door grafvelden juridisch gelijk te stellen aan geologische goudaders. In een koningsgraf naar goud op zoek gaan was dus eigenlijk een vorm van mijnbouw, een wettelijke activiteit waar niets op aan te merken viel. Eens het nodige papierwerk achter de rug kon de eigenaar van het perceel aan de slag. Achteraf moest hij aan de Spaanse koning enkel twintig procent belasting afdragen op zijn *mijnbouwproducten*.

Het laat zich raden dat deze aanpak tot buitensporige plunderingen leidde. Hoeveel kostbare kunstwerken op die manier voorgoed verloren gegaan zijn valt niet te schatten. Dat het goudmuseum in Bogotá in die omstandigheden toch nog 55 000 kunstschatten in goud en andere edele materialen heeft weten te verzamelen is een krachttoer op zich. Straks zullen we daar uitgebreid kennis mee kunnen maken. Ook het Boteromuseum staat op ons menu, net zoals Monserate en vele andere plekken.

Maar op dit moment staat ons hoofd daar even niet naar. Het is vier uur in de ochtend, we staan maar wat te duimendraaien in een van de charmante koloniale straatjes die Villavieja rijk is. Chauffeur Ferney had zijn bus allang moeten voorrijden. Want in Neiva, hier een veertigtal kilometer vandaan, moeten we een vroege vlucht naar Bogotá halen. Maar wie op het appel ontbreekt, is onze Ferney.

Met twintig minuten vertraging daagt hij dan toch op. Wat hem overkomen is, kan alleen maar op onze lachspieren werken. Het hotel waar hij verbleef, wordt 's nachts hermetisch afgesloten. Ferney kon simpelweg niet naar buiten. En wat hij ook deed, zijn hospita wekken wilde maar niet lukken.

Geeft niet, het is niet eens half zes wanneer we Aeropuerto Benito Salas in Neiva bereiken. Hier scheiden onze wegen. Ferney zal met zijn bus rechtstreeks naar Medellín rijden waar we elkaar dinsdagavond zullen weerzien. Onze bestemming daarentegen is Bogotá, waar we om twintig na acht reeds landen op de internationale luchthaven die met een vleugje ironie El Dorado genoemd is.

Voor het eerst bevinden we ons nu eens niet in een van de grote valleien van Colombia, maar pal op een van de bergketens, meer bepaald de Oostelijke Cordillera. Waar we ons in Neiva slechts 450 m boven de zeespiegel bevonden, is dit nu ongeveer 2 650 m. Het maakt van Bogotá de hoogstgelegen miljoenenstad in de wereld.

Die unieke locatie hebben we aan de Muisca te danken, een volk dat hier vanaf 1000 v.Chr. neerstreek. Oorspronkelijk leefden ze aan de Caraïbische kust en aan de benedenloop van de Río Magdalena. Maar toen de Cariben daar opdaagden – een oorlogszuchtige stam die uiteindelijk zijn naam aan een hele regio gegeven heeft – moesten ze

zich uit de voeten maken. De Muisca trokken zich in het hooggebergte terug en vestigden zich op deze plek die zij *Bacatá* noemden, een *plek geschikt voor landbouw*. De Spanjaarden verbasterden deze naam tot Bogotá.

Archeologen noemen de Azteken, de Maya, de Inca en de Muisca in één adem als de vier grote inheemse beschavingen van Latijns-Amerika

Dat de Muisca zich uitgerekend op deze plek vestigden, is zo gek nog niet. Want we bevinden ons op een zeer vruchtbaar stukje van de *altiplano*, de hoogvlakte in het Andesgebergte. Later zouden de Spanjaarden dit gebied de Sabana de Bogotá noemen, de savanne van Bogotá. Dat is natuurlijk onzin. Klimatologisch is een savanne eerder een droog, woestijnachtig graslandschap waar de temperatuur nooit onder 18 °C zakt. Op deze *Sabana* komen daarentegen vriesnachten voor en regent het vrij overvloedig, in die mate dat er zelfs een vijftiental permanente *wetlands* zijn.

Dat alles neemt niet weg dat de Muisca hier een bloeiende cultuur wisten uit te bouwen. Archeologen noemen de Azteken, de Maya, de Inca en de Muisca in één adem als de vier grote inheemse beschavingen van Latijns-Amerika. Dat de Muisca voor ons toch nog nobele onbekenden zijn, heeft in de eerste

plaats met het feit te maken dat ze geen stenen architectuur en geen schrift nalieten. Ook was hun territorium vrij klein, ongeveer 25 000 km². Iets kleiner dan België dus. Ter vergelijking, het Incarijk had een oppervlakte van twee miljoen vierkante kilometer, wat overeenkomt met een gebied zo groot als het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Duitsland, Spanje en Italië samen.

Zout was een gegeerd product en gaf de Muisca een sterke handelspositie tegenover hun buurstammen

De Muisca waren in de eerste plaats landbouwers. Zo vruchtbaar was de bodem van de savanne, zo overvloedig was de regenval, zo constant was het klimaat dat twee oogsten per jaar mogelijk waren. Waar nodig groeven ze irrigatiekanalen om water aan te voeren, pasten ze drainage toe om water af te voeren of legden ze terrassen aan om erosie tegen te gaan.

Goud was er in het gebied van de Muisca niet te vinden. Slecht nieuws voor de Spanjaarden dus. Toch genoten de Muisca wijd en zijd faam als uitstekende goudsmeden. Het goud dat ze daarvoor nodig hadden, importeerden ze van elders, in ruil voor de goederen die ze zelf produceerden. Dat waren dan smaragden, koper, steenkool en zout. Vooral dat laatste was een gegeerd product en gaf de Muisca een sterke handelspositie tegenover hun buurstammen.

Van de vier grote inheemse volkeren waren de Muisca de laatsten om met de verdeel-en-heerspolitiek van de Spanjaarden kennis te maken. In 1537 verscheen Gonzalo Jiménez de Quesada op het toneel. Elf maanden had hij erover gedaan om van de Caraïbische kust tot op de *Sabana de Bogotá* te marcheren. Intussen was zijn leger van 800 man tot 180 uitgedund. Vaak moest het pad met machetes in de verstikkende jungle uitgehakt worden. Hevige regenval, ziektes, muggen, krokodillen en jaguars eisten hun tol. Quesada

heeft het in zijn reisverslag zelfs over slappende soldaten die in hun geïmproviseerde hangmatten door een jaguar verrast werden.

Toch slaagde Quesada er met zijn gedecimeerd legertje vrij gemakkelijk in om de Muisca te onderwerpen, simpelweg door van de rivaliteit tussen twee groepen gebruik te maken. Bovendien waren de Muisca met hun stokken, hun lichte speren en hun giftige pijlen kansloos tegen de superieure wapenuitrusting van de Spanjaarden.

Basilica del Señor Caído de Monserrate

Op 6 augustus 1538 stichtte Quesada er zijn stad, om prompt door keizer Karel V teruggefloten te worden. Want door vooraf geen toestemming te vragen aan de Spaanse kroon was hij zijn boekje te buiten gegaan. Die toestemming kwam er wel nadat hij aan alle voorwaarden voldaan had – een burgemeester en een gemeenteraad aanstellen, een stratenplan en bouwkavels vastleggen, een plek voor de Plaza Major afbakenen. Op 27 april 1539 volgde dan toch de tweede, formele stichting onder de naam Santa Fé de Bogotá.

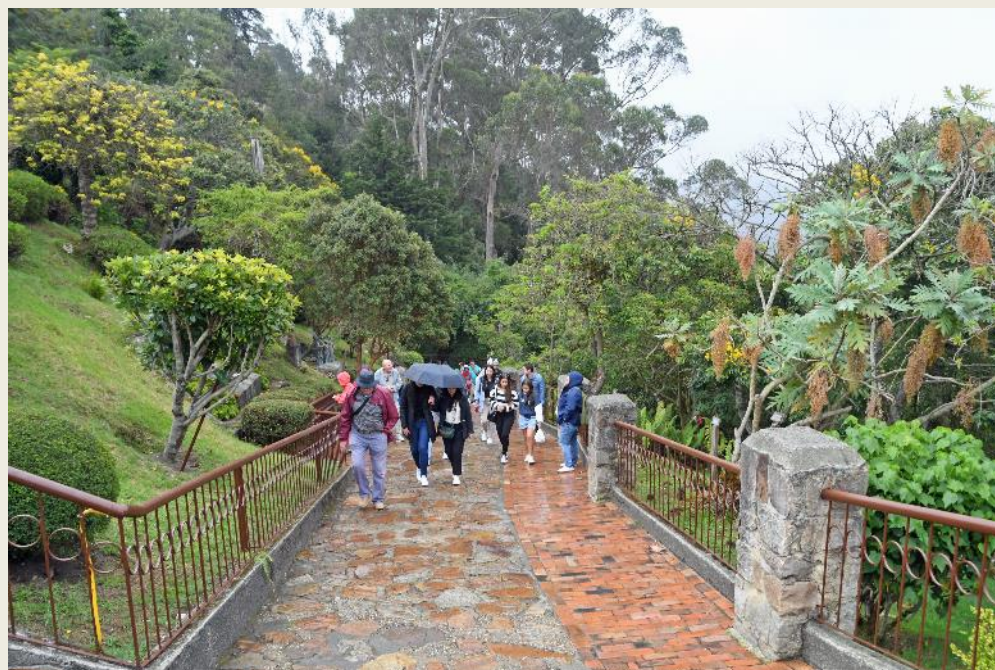
Quesada heeft het in zijn reisverslag zelfs over soldaten die in hun slaap door een jaguar verrast werden

Dat stratenplan, daar profiteren we vandaag nog altijd van, legt onze gids Gabriel uit terwijl we met de bus door de stad op weg zijn. Want dat is een maaswerk van genummerde *calle's* en *carrera's* die loodrecht op elkaar staan en het centrum van de stad mooi in rechthoekige woonblokken verdelen. Bijna een schaakbord dus, net zoals dat in New York het geval is. En net zoals [Broadway](#) in New York is [Avenida Jiménez de Quesada](#) in Bogotá de spreekwoordelijke uitzondering op die regel. De brede, prestigieuze laan volgt de oorspronkelijke loop van de San Francisco-rivier en slingert zich als een tegen-draadse slang over het schaakbord.

Verloren lopen kan dus niet. Wat nu ook weer niet wil zeggen dat je zomaar om het even waar kan gaan kuieren, voegt Gabriel er meteen aan toe. Uit sommige buurten blijf je veiligheidshalve beter weg. Vanzelfsprekend is ook in Bogotá de beruchte socio-economische stratificatie van Colombia duidelijk zichtbaar in het stadsbeeld. De armere bevolking van Klasse 1 tref je vooral in het zuiden van de stad aan, de rijksten van Klasse 6 wonen in de noordelijke wijken. Burgers van Klassen 1 en 2 mogen zich niet in de wijken van Klassen 5 en 6 vertonen, tenzij om er te werken, bijvoorbeeld als dienstmeid, keukenhulp, klusjesman, tuinier, ...

Een beetje kortademig door de hoogte vatten we in de druilerige regen de tocht langs de Via Crucis aan

Een blik door het raam leert ons intussen dat Monserrate baadt in het zonlicht. Dat is alvast goed nieuws voor ons, want dit belangrijke bedevaartsoord, hoog op een berg

Via Crucis (Kruisweg)

Borrachero (brugmansia sanguinea)

boven Bogotá, zullen we straks bezoeken. Het ziet er naar uit dat we er van een schitterend uitzicht over de hoofdstad zullen kunnen genieten.

Het stratenplan mag dan voortreffelijk zijn, het verkeer in Bogotá is verschrikkelijk, geeft Gabriel ruiterslijk toe. Tot voor kort leefden hier acht miljoen mensen, maar door migratie uit het straatarme Venezuela zijn er twee miljoen vluchtelingen bijgekomen, wat het totaal op tien

miljoen brengt. Met alle problemen van dien.

Letterlijk alle onderdelen van deze brugmansia sanguinea zijn giftig

Toch is er ook een lichtpuntje. En dat is, hoe verbazingwekkend het ook mag lijken, het openbaar vervoer. Vanaf de jaren zestig had de privatisering van het openbaar vervoer zoetjesaan tot een regelrechte chaos geleid. Al wie over een busje beschikte, wierp zich enthousiast op de transportsector. Van enige coördinatie was geen sprake, iedereen modderde maar wat aan. Vaste tijdroosters waren er niet, het enige waar je op kon rekenen

was dat de busjes min of meer een vastgesteld traject volgden.

Van onder het wolkendek kabbelen de typische geluiden van een drukke stad over de bergflank omhoog, maar van de stad zelf zien we niets

Op het hoogtepunt van de wildgroei reden er zo'n 22 000 busjes in de hoofdstad rond. Het overaanbod leidde tot een moordende concurrentie. Een vast loon kregen de chauffeurs niet, ze werden betaald per passagier. Het kwam er dus op aan zoveel mogelijk passagiers aan boord te nemen. Bushaltes waren een anomalie uit een ver verleden. Stak iemand op het trottoir zijn arm op, dan ging de

chauffeur zonder omzien brusken in de remmen. Die anarchie heeft zelfs een naam gekregen – de *Guerra del centavo*, de strijd om de penny.

De aanzet om deze augiasstal op te ruimen werd door burgemeester Enrique Peñalosa Londoño gegeven. Dat leidde tot de *TransMilenio*, een efficiënt systeem van busvervoer dat in december 2000 in gebruik werd genomen. Ondertussen heeft ook dit alom bejubelde systeem – hoe kan het anders – veel van zijn pluimen verloren. In 2016 wees een enquête uit dat 86 % van gebruikers misnoegd was. Veiligheid en slechte dienstverlening waren een heikel punt, maar vooral de overbevolking bleek onverteerbaar. *Gemiddeld* acht passagiers per vierkante meter, dat

vonden ze zelfs in Bogotá van het goede te veel.

Zonder noemenswaardige verkeersproblemen zijn we intussen bij het dalstation van de *funicular* aangekomen, de kabelspoorweg die ons met een treinwagon tot op de Cerro Monserrate zal brengen. Wat de weersomstandigheden betreft, blijkt ons optimisme van daarstraks enigszins voorbarig geweest te zijn. Het regent nu, een blik naar boven leert ons dat het klooster van Monserrate helemaal door wolken omgeven is.

Welgeteld driehonderd seconden heeft de *funicular* nodig om het hoogteverschil van vijfhonderd meter te overbruggen – van 2 650 m naar 3 152 m. Doorheen de nevels proberen we ons een beeld te vormen van de

omgeving waarin we terechtgekomen zijn. Van onder het wolkendek kabbelen de typische geluiden van een drukke stad over de bergflank omhoog – ronkende motoren, nerveuze toeters, brusken remmende voertuigen – maar van de stad zelf zien we niets.

Het hagelwitte beeld van Onze Lieve Vrouw van Guadalupe torent met zijn hoogte van vijftien meter zelfs boven het kerkgebouw uit

Haar naam ontleent deze site natuurlijk aan de Montserrat, de iconische rotsformatie met het Benedictijnse klooster op een vijftigtal kilometer van het Spaanse Barcelona. Toch waren het niet de Spanjaarden die als

El Señor Caído de Monserrate

eersten op deze plek een heiligdom bouwden, het waren de Muisca. En die hadden daar een bijzondere reden voor. Voor hen was de Monserrate – of *Grootmoeders voet*, zoals zij de berg noemden – een heilige berg, aangezien de zon elk jaar bij de *zomerzonnwende* van 21 juni precies boven deze berg opkwam, gezien van op de plek waar zich tegenwoordig het Simón Bolívarplein bevindt.

Ook na de Spaanse kolonisatie bleven de Muisca de bergen in trekken om er hun goden te vereren. Hun bekeringsijver ten spijt

waren de Spanjaarden niet echt gemotiveerd om daar komaf mee te maken. Wellicht zat het enorme hoogteverschil daar voor iets tussen. Alleszins zou het nog een eeuw duren vooraleer boven op de berg de eerste christelijke gebouwen zouden verschijnen. En dan waren dat nog maar louter kluizenaarswoningen. Pas later, omstreeks 1640, kwamen daar een kapel en een klooster bij, gewijd aan Santa María de la Cruz de Monserrate. Want oorspronkelijk was het La Moreneta, de zwarte madonna van het Spaanse Montserrat, die hier vereerd werd.

Al snel keerde de volkse devotie zich naar de Gevallen Heer van Monserrate

Een beetje kortademig door de hoogte vatten we in de druilerige regen de tocht langs de Via Crucis aan, de kruisweg met de 14 staties die de lijdensweg van Jezus voorstellen. Bemerkt de zeer klassieke, figuratieve vormgeving van de beelden, beklemtoont Gabriel. Het contrast met wat we overmorgen in Zipaquirá te zien zullen krijgen, kan niet groter zijn, weet hij.

Als een groene muur rijst aan weerszijden van het pad een weelderige begroeiing op. Bloemen zijn er relatief weinig, enkele fraaie roodgele bloemen niet te na gesproken. Als kleurrijke trechters hangen ze aan de takken van een boom, verleidelijk voor elkeen die van bloemen houdt. *Borrachero's* noemt Gabriel deze bloemen, vanwege hun vermogen om mensen dronken te maken. Al zijn de evenwichtsstoornissen van een dronkaard klein bier vergeleken met alles wat deze plant teweeg kan brengen – hallucinaties, hartritme stoornissen, verlamming, dood...

om maar wat te noemen. Letterlijk alle onderdelen van deze *brugmansia sanguinea* zijn giftig.

Devote pelgrims doen de beklimming te voet via een pad met een gemiddelde hellingsgraad van 25 %. Sommigen doen dat zelfs op hun knieën

Zo bereiken we het heiligdom van de *Señor Caído de Monserrate*, de Gevallen Heer van Monserrate. De toeristische drukte ten spijt zitten nogal wat gelovigen er te bidden. Het is niet langer La Moreneta die hier centraal staat, maar El Señor Caído. Want nadat Pedro de Lugo Albarracín in 1657 zijn beklemmend beeld gerealiseerd had van Jezus die

de derde maal valt – een houtsnijwerk aangevuld met elementen van lood en zilver – keerde de volkse devotie zich al snel naar dit nieuwe icoon. La Moreneta moest voortaan genoeg nemen met een zijkapel en El Señor Caído kreeg een centrale plaats boven het altaar. Sedertdien heet dit heiligdom de *Basílica del Señor de Monserrate*.

Buiten blijken de wolken de Cerro Monserrate nog steeds in hun greep te hebben. Maar een andere bergtop hebben ze intussen wel blootgegeven, zo blijkt. In de verte kunnen we de Cerro de Guadalupe, ongeveer tweehonderd meter hoger dan waar we nu staan, duidelijk tussen de nevelvelden onderscheiden. Vooral het hagelwitte beeld van Onze Lieve Vrouw van Guadalupe valt

op, met zijn hoogte van vijftien meter torent het zelfs boven het kerkgebouw uit. Ook daar is het waarschijnlijk een drukte van je welste, want het bedevaartsoord is een populaire trekpleister voor pelgrims zowel als voor toeristen.

Ook voor de Muisca was deze Cerro de Guadalupe – of *Grootvaders voet*, zoals ze de berg noemden – een heilige plek, niet in het minst omdat de zon elk jaar bij de *winterzonnewende* van 21 december precies boven deze berg opkwam, weerom gezien van op de plek waar zich tegenwoordig het Simón Bolívarplein bevindt. Bovendien verschijnt de zon tijdens de lente- en herfstequinoxen van maart en september bij dageraad precies boven de vallei tussen beide bergtoppen.

Kortom, met dit gebergte beschikten de Muisca over een monumentale zonnwijzer, waarop je niet het tijdstip van de dag, maar wel het tijdstip in de loop van het jaar kon aflezen.

En dan gebeurt er iets opmerkelijks. Net wanneer we naar beneden willen vertrekken, komt Bogotá beetje bij beetje uit de wolken tevoorschijn. Eerst doemen de silhouetten op, kleurloos en vaag, van de wolkenkrabbers aan onze voeten. Gaandeweg krijgen ze vorm en kleur, terwijl ook de gebouwen van de andere stadswijken verderop zichtbaar worden. Uiteindelijk overschuwen we bijna de volledige stad – een oppervlakte van 1 700 km², iets groter dan Groot-Londen.

Net wanneer we naar beneden willen vertrekken, komt Bogotá beetje bij beetje uit de wolken tevoorschijn

Vooran in het stadsdeel Santa Fe valt de hypermoderne Bogotá Downtown Bacatá op, kortweg de BD Bacatá. Met zijn 216 m is dit het hoogste gebouw van Bogotá en zelfs van Colombia – een hoogte die Gabriel gemakshalve op 250 m afrondt. Eigenlijk moest dit een soort *twin towers* worden, legt hij uit, want beide torens zouden dezelfde hoogte

krijgen. Maar het geld van de tweede toren is door de Spanjaarden gestolen, schampert hij zonder verpinken, zodat de tweede toren op halve hoogte is blijven steken.

Niet met de *funicular*, maar met de *teleférico*, een kabelbaan met twee cabines die aan een kabel hangen, keren we terug naar beneden. Dat er nog een derde mogelijkheid is om de Cerro Monserrate te beklimmen, daar zijn we ons van bewust, maar dat is geen spek voor onze bek. Devote pelgrims doen de be-

Bogotá

Bogotá – Santa Fe met achteraan rechts BD Bacatá

klimming te voet via een pad met een gemiddelde hellingsgraad van 25 %. Naar verluidt doen sommigen dat zelfs op hun knieën.

Te voet zetten we onze verkenning van de stad verder. Vrij snel stoten we op de Quinta de Bolívar, het huis waar Simón Bolívar verbleef wanneer hij zich in Bogotá bevond. Al deed dat laatste zich niet zo vaak voor. Want Bolívar was dikwijls uithuizig, druk bezig met in een of ander Zuid-Amerikaans land de Spanjaarden te bevechten. Uiteindelijk danken Panama, Colombia, Ecuador, Peru, Venezuela en Bolivia hun onafhankelijkheid aan

hem.

Reis je door het noordwesten van Zuid-Amerika, dan ontkom je niet aan de alomtegenwoordigheid van Simón Bolívar

Soms lijkt het alsof *El Libertador* dat in zijn eentje gedaan heeft. Reis je door het noordwesten van Zuid-Amerika, dan ontkom je niet aan zijn alomtegenwoordigheid. Verscheidene provincies, steden en zelfs een land zijn naar Bolívar genoemd, ontelbare straten dragen zijn naam, overal staat zijn standbeeld, in

Bolivia betalen ze met *bolivianos*, in Venezuela met *bolívares*. Tot ver in het buitenland kom je zijn naam tegen, getuige onder meer de [Simon Bolivarlaan](#) in Brussel en de [Bolivarplaats](#) in Antwerpen.

Eens Napoleon in Waterloo verslagen was, konden de Spanjaarden zich weerom met hun rebelse koloniën bezighouden

Toch verscheen Bolívar pas in 1812 op het toneel. En dat was meteen een succes, want hij won de ene veldslag na de andere tegen de Spanjaarden. Maar de Spaanse kroon herpakte zich. Eens Napoleon in Waterloo verslagen was, konden ze zich weerom met hun rebelse koloniën bezighouden. Dat liep van

een leien dakje, want reeds in 1817 was deze *Reconquista* voltooid en had Bolívar de benen moeten nemen naar Jamaica.

Maar hij liet het daar niet bij. Aanvankelijk mislukten zijn pogingen om zijn geboorteland Venezuela te bevrijden, maar in Colombia reeg hij de overwinningen aaneen. De slag bij [Boyacá](#) op 7 augustus 1819 werd het eigen Waterloo van de Spanjaarden. Simón Bolívar werd president van de onafhankelijke Republiek van Groot-Colombia die de huidige landen Colombia, Venezuela, Ecuador en Panama onder één gezag bracht.

Nog was Bolívar niet tevreden. Peru en een deel van Bolivia moesten nog bevrijd worden. De nieuwbakken president kon je dan ook vaker op het slagveld aantreffen dan in

zijn residentie. Van die uithuizigheid profiteerde zijn *compagnon de route*, generaal en vicepresident Francisco de Paula Santander, om de facto het presidentschap naar zich toe te trekken. Daar kwam heibel van, in die mate dat Santander er in 1828 van beschuldigd werd een moordaanslag op Bolívar te plannen. Daar stond de doodstraf op, maar Bolívar zette die om in levenslange ballingschap.

Toch was dit voor Bolívar het begin van het einde. Het rumoerige land kreeg hij niet meer onder controle, Ecuador en Venezuela scheidden zich af. In 1830 gaf hij zijn ontslag als president, enkele maanden later stierf hij in alle eenzaamheid aan tuberculose.

Ondertussen dalen we tussen de gebouwen

van de Universidad de los Andes door verder in de stad af. Een private universiteit is dat, de duurste van Colombia, aldus Gabriel. Qua prijsniveau moet ze voor de Amerikaanse Harvard Universiteit niet onderdoen. Komt het daarentegen op kwaliteit aan, dan is het de Universidad Nacional de Colombia die in dit land de toon zet. Een publieke universiteit die nog gratis is ook, voegt hij er zelfverzekerd aan toe.

De slag bij Boyacá op 7 augustus 1819 werd het eigen Waterloo van de Spanjaarden

Fraaie schilderijen zijn het die de muur langs Calle 18a sieren. Vrolijke gezichten van uiteenlopende kleur zijn er met veel liefde en

vakmanschap in bonte kleuren weergegeven. Maar waar het straatje op een pleintje aan de brede Avenida Jiménez uitmondt, wordt de teneur van de graffiti grimmiger. De agressieve vuilspuiterij ontziet geen enkel gebouw. Bogotá lijkt in de greep van boosheid en frustratie die niet meer in te tomen vallen.

Vrolijke gezichten van uiteenlopende kleur zijn er met veel liefde en vakmanschap in bonte kleuren weergegeven

Zo is ook de sokkel van het standbeeld op het pleintje door slogans en symbolen van allerlei strekking ontsierd. Het beeld zelf is bijna onherkenbaar door doeken en wimpels, het glanzend zwarte metaal zit vol purperen vlekken. Nochtans is het Policarpa Salavarrieta die hier afgebeeld is, bijgenaamd La Pola, een patriottische figuur die alom gerespecteerd

is. Ten tijde van de Reconquista slaagde ze erin als naaister in Spaanse royalistische midens te infiltreren en de informatie die ze zo verwierf aan de opstandelingen door te spelen. Uiteindelijk liep ze tegen de lamp en werd ze als spionne geëxecuteerd, 22 jaar jong.

Dat haar beeld nu door slogans, doeken en wimpels ontluisterd wordt, heeft met de internationale vrouwendag van gisteren te maken, aldus Gabriel. Door een doek voor de mond van La Pola te binden, willen de betogers te kennen geven dat vrouwen in dit land monddood gemaakt worden. Want met de positie van de vrouw zit het in Colombia nog altijd niet snor. In meer dan 90% van geweldsdelicten ten aanzien van vrouwen gaan de daders vrijuit.

Sinds de herinrichting van de Avenida Jiménez – ook een project van burgemeester

"La Pola" (Policarpa Salavarrieta)

Peñalosa – is het er relatief aangenaam wandelen. Enkele rijstroken hebben plaats gemaakt voor voetgangerszones, in het midden kabbelt water nu trapsgewijs door een kanaaltje naar beneden en herinnert zo aan het feit dat hier ooit de San Francisco stroomde. Endemische bomen waaronder waspalmen zorgen voor wat koelte.

Met de positie van de vrouw zit het nog altijd niet snor. In meer dan 90% van geweldsdelicten ten aanzien van vrouwen gaan de daders vrijuit

Wat de conquistador Belalcázar in Popayán overkwam, overkwam de conquistador Quesada een half jaar later in Bogotá. In de vroege ochtend van 7 mei 2021 streken enkele Misak op de Plazoleta del Rosario neer om korte metten te maken met het stand-

De sokkel zonder Quesada

Avenida Jiménez herdoopt in Avenida Misak?

beeld van de gehate conquistador. Een massamoordenaar werd hij genoemd, een folteraar, een dief en een verkrachter. Het resultaat is een pompeuze sokkel waaruit enkele verroeste bouten steken. De naam van de prestigieuze Avenida Jiménez door Avenida Misak vervangen was ook een deel van het plan. Wat daarvan terechtgekomen is, is niet duidelijk. Minstens één straatnaambordje getuigt nog van dat voornemen.

*Wat Belalcázar in Popayán
overkwam, overkwam Quesada
een half jaar later in Bogotá*

De lunch zal iets bijzonders zijn. Dat heeft Gabriel vanmorgen al laten doorschemeren. In de Casa Taller de Cocina schotelen ze ons *ajiaco* voor, naar verluidt het meest typische gerecht van Bogotá. Het lijkt ons de lokale versie van *waterzooi* te zijn, een stevige soep met drie soorten aardappelen, een flinke portie kip, een stukje maïskolf en niet te vergeten het kruid *guasca* dat steeds in één adem met *ajiaco* genoemd wordt en enigszins naar artisjok smaakt. Daarnaast krijg je een portie kappertjes en wat room om naar believen toe te voegen, en als bijgerecht een kommetje rijst met een halve avocado.

Het beste en het grootste ter wereld. Gabriel schroomt zich niet om in die bewoordingen over het [Museo del Oro](#) te spreken,

althans niet wat de goudcollectie van dat museum betreft. Want in weerwil van de rooftochten van de Spanjaarden heeft het toch nog 55 000 kunstschat-ten in goud en andere edele materialen weten te verzamelen.

Nieuwsgierig en gefascineerd betreden we deze tempel van de goudsmeedkunst. Al is het niet alleen goud dat hier blinkt. Er werd ook met andere metalen gewerkt zoals zilver, platina en koper, en er zijn ook talloze artefacten in hout, keramiek en steen te zien. Bijzonder fascinerend zijn bijvoorbeeld de zogenaamde fluitende vaten van keramiek. Je kan er water in gieten dat vervolgens van de ene holte naar de andere stroomt en daarbij het fluitende geluid maakt van de vogel die door het keramieken vat uitgebeeld wordt. Hoe doen ze het, vraag je je dan af.

*De Spanjaarden doodden systematisch
alle inheemse goudsmiden. De
achterliggende redenering was even
simpel als weerzinwekkend*

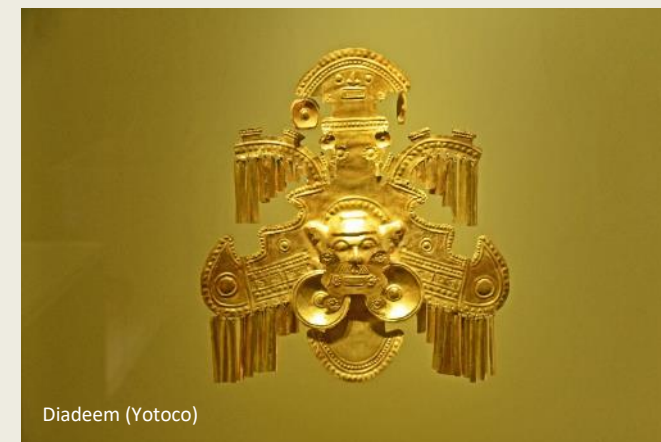
Dat goud in de geschiedenis van Colombia zo'n belangrijke rol kon spelen heeft in de eerste plaats met het feit te maken dat het edele metaal hier in relatief grote klompen gevonden wordt. Heuse goudaders dus, geen alluviaal goud dat in minuscule deeltjes door de rivieren

Diadeem (Yotoco)

Menselijke vleermuis (Tairona)

Diadeem (Yotoco)

Kikker (Quimbaya)

meegevoerd wordt en door goudzoekers moeizaam uit het slib gezeefd moet worden.

Goud kon op uiteenlopende manieren bewerkt worden – hameren, plooiën, monter, ... – maar de mooiste resultaten werden toch via de verlorenwasmethode bereikt. Van het gewenste object maakte je dan eerst een nauwkeurig model in was. Daarrond bracht je zeer secuur een dikke laag zachte klei aan, waarin je een of meer kleine openingen prikte. Vervolgens verhitte je het geheel zodat de klei in een vorm gebakken werd die

als mal gebruikt kon worden, terwijl de was via de openingen verdampte. Goot je dan via de gaatjes vloeibaar goud naar binnen en liet je dat stollen, dan ontstond in theorie het gewenste kunstwerk. In de praktijk was het productieproces natuurlijk veel complexer.

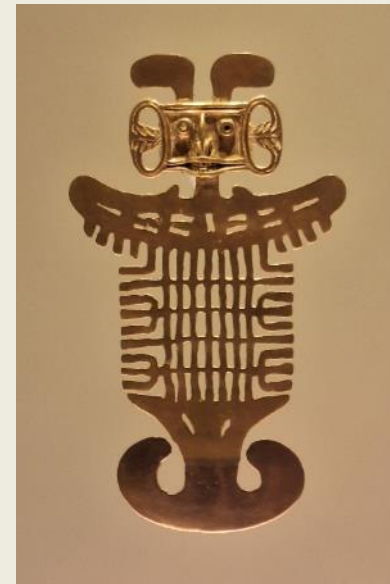
Al omstreeks 500 v.Chr. beheerste de inheemse bevolking de techniek om goud bij 1 063 °C te smelten

Vloeibaar goud, dat betekent dat je goud moet smelten. Dat gebeurt pas bij 1 063 °C. Een erg hoge temperatuur is dat, maar archeologische vondsten hebben aangetoond dat de inheemse bevolking al omstreeks 500 v.Chr. de techniek beheerste om goud te smelten. Hun keramieken ovens vulden ze met steenkool, met blaaspijpen joegen ze

het vuur aan tot het een voldoende hoge temperatuur bereikte.

Kikkers traden als boodschappers naar de onderwereld op, terwijl vogels boodschappen naar de goden konden brengen

Kortom, toen de op goud beluste Spanjaarden op het toneel verschenen, scheerde de goudbewerking hier hoge toppen. Zonder veel aarzeling hebben de conquistadores daar meteen komaf mee gemaakt door systematisch alle inheemse goudsmeden te doden. De achterliggende redenering was even simpel als weezinwekkend. Als de inheemse bevolking niets meer met het goud kon aanvangen omdat er geen goudsmeden meer waren, dan zouden ze niet moeilijk doen als

de Spanjaarden met het goud aan de haal gingen.

Op de tweede verdieping etaleert het Museo del Oro de artefacten per cultuur. De Muisca en het volk van San Agustín kennen we al, andere culturen treden nu ook op de voorgrond. Zoals de Quimbaya, de Zenú, de Tairona, de Tolima, ... om er maar enkele te noemen. Wat wij gemakshalve over een kam scheren, blijkt in werkelijkheid een intrigerende lappendeken te zijn van volkeren en

Hanger (Darién)

Poporo (steeltje en kalkhouder, Klassieke periode)

culturen, elk met hun eigen inzichten en levenswijze. Meer dan enig ander kunstwerk onthullen gouden artefacten, gezien hun kostbaarheid, nog explicieter datgene wat er voor het volk en zijn kunstenaars echt toe doet.

Zo waren er de bovenwereld en de onderwereld, met hun tegengestelde maar complementaire karakteristieken zoals licht versus duisternis, mannelijk versus vrouwelijk, regen versus droogte, wild versus gedomesticeerd. De middenwereld, waar de mens

leefde, combineerde elementen van die twee werelden.

Bij de Quimbaya tref je daarom veel voorstellingen van kikkers en vogels aan. Het waren immers heilige dieren. Kikkers traden als boodschappers naar de onderwereld op, terwijl vogels boodschappen naar de goden konden brengen. Bij de Tairona daarentegen stond de vleermuis centraal, want dat dier combineerde beide functies. Een vleermuis verblijft immers in grotten – de onderwereld – maar vliegt moeiteloos naar de bovenwereld.

De jaguar stond dan weer symbool voor de mannelijke kracht, voor de vaardigheid en de wijsheid van de jager en de krijger. Voorstellingen van vissen zijn eerder zeldzaam. De fraaie gevleugelde vis van de San Agustín-cultuur vormt de spreekwoordelijke uitzondering. Hij stelt de mythische vereniging van twee werelden voor, water en lucht.

De beste goudsmiden vond je bij de Quimbaya. Als geen ander wisten ze de menselijke anatomie perfect weer te geven. Met minutieus polijstwerk gaven ze hun kunstwerken

bovendien een onnavolgbare glans. Dat vakmanschap blijkt ten overvloede uit de schitterende kalkhouder in de vorm van een kalbas. Een mix van goud en koper is het, een van de topstukken van het museum. Zulke kalkhouders maakten deel uit van een *poporo*, het instrumentarium dat je nodig had om de coca klaar te maken voor consumptie.

Nog zo'n meesterwerkje van de Quimbaya is de kalkhouder in de vorm van een vrouwelijk stamhoofd. Als container is het kunstwerk voor ons quasi onherkenbaar, wij zien alleen

Gezichtsornament in de vorm van een jaguar (Yotoco)

Gevleugelde vis (San Agustín)

Kalkhouder in de vorm van een kalebas (Quimbaya)

Kalkhouder in de vorm van een vrouwelijk stamhoofd (Quimbaya)

een weelderig geklede figuur die een plechtige houding aanneemt. Waarschijnlijk is ze een ritueel aan het uitvoeren, aan haar handen en aan haar neus hangen op een bizarre wijze drie platen. Het kunstwerk is van *tumbaga* gemaakt, een alom gebruikte legering van goud en koper met een lager smeltpunt, waardoor het makkelijker te bewerken was.

Bij de Tairona daarentegen genoten natuursteen en keramiek de voorkeur. We kijken

naar een bizarre figuur in keramiek die op een bankje zit. In de inheemse kunst betekende dit dat het om een denker gaat, een belangrijke figuur dus. Maar het beeld is geschonden, borst en rug ontbreken. Waarschijnlijk hebben Spanjaarden ooit gehoopt binnenin goud aan te treffen.

Voor filigraanwerk moest je dan weer bij de Zenú zijn. Daar getuigen de halfronde gouden oorkingen van.

De fraaie gevleugelde vis stelt de mythische vereniging van twee werelden voor, water en lucht

Natuurlijk ontbreken de Muisca niet op het appel. Zo zijn er enkele fraaie votiefbeeldjes in de vorm van een menselijke figuur. Krijgers zijn het, of jagers misschien, maar momenteel zijn ze duidelijk met iets anders bezig. De consumptie van geestverruimende planten

moet hen in staat stellen met de goden in contact te treden.

Het vakmanschap van de Quimbaya blijkt ten overvloede uit de schitterende kalkhouder in de vorm van een kalebas

Een magnifieke borstplaat vertoont dan weer zowel menselijke als dierlijke trekken. Een bevreemdend kunstwerk is het eigenlijk, we herkennen nauwelijks de dieren die voorgesteld worden. Wie zich met attributen van bepaalde dieren uitdost zal de eigenschappen van die dieren belichamen, is hier de boodschap.

Maar de meeste aandacht gaat naar de borstplaat die men in het Guatavitameer gevonden heeft. Een meesterwerk van goudsmeedkunst is dat, uitgevoerd in *tumbaga*, en tevens een onmiskenbare verwijzing

naar de scheppingsmythe van de Muisca. Want de zes vogelkoppen bovenaan, elk met een gouden plaatje in de bek, staan symbool voor de twee grote zwarte vogels die ooit over dit gebied vlogen. Met een lichtstraal uit hun snavels verlichtten ze de wereld en maakten hem zo bewoonbaar. Helemaal bovenaan kijken acht priesters zittend toe hoe de wereld ontstond.

Heel atypisch is een magnifieke borstplaat

Keramische figuur op een bankje (Tairona)

van de Tolima. Het lijkt een menselijke figuur met gespreide armen en benen te zijn, maar dat is het niet. De ogen, de neus en de oorflappen van de geometrische figuur zijn inderdaad menselijk, maar het lichaam is dat van een katachtige. Een jaguar dus. Dat blijkt uit het patroon van lijnen en vlekken op het lichaam. De onberispelijke symmetrie en de voortreffelijke afwerking maken er een object van dat de tijd overstijgt. Letterlijk zelfs. Want drink je tegenwoordig een biertje van Club Colombia, dan kan je op het flesje een

Filigraanwerk in oorringen (Zenú)

Menselijke votiefbeelden (Muisca)

gestileerde versie van dit kunstwerk herkennen.

Ondertussen heeft Gabriel niet nagelaten doorlopend onze nieuwsgierigheid te prikkelen en de spanning op te drijven naarmate ons bezoek aan het Museo del Oro vordert. Want het ultieme kunstwerk moet nog komen, klinkt het plagerig. Samen met de kostbaarste stukken van de verzameling bevindt het zich op de derde verdieping in een enorme kluis, meer bepaald in wat men hier de Offerkamer noemt.

Borstplaat met menselijke en dierlijke trekken (Muisca)

Want het offer van El Dorado, daar draait het hier om. In de loop der tijden is El Dorado tot een mythisch begrip uitgegroeid, vergelijkbaar met de Heilige Graal, Shangri-La of Atlantis. Het zou gaan om een stad of een koninkrijk, diep verscholen in de Zuid-Amerikaanse jungle, waar het goud voor het rapen lag. Ontelbare avonturiers hebben er hun tanden op stuk gebeten om die plek te vinden. Maar El Dorado is helemaal geen stad of een koninkrijk, aldus Gabriel, El Dorado is de Gouden Man.

Een magnifieke borstplaat van de Muisca vertoont dan weer zowel menselijke als dierlijke trekken

En dat had alles te maken met de aanstelling van een nieuwe hoofdman of *zipa* bij de Muisca. Vele jaren van voorbereiding gingen daaraan vooraf. Want de kandidaat moest eerst drie zware proeven ondergaan. Voor eerst mocht hij negen jaar lang de zon niet zien, bijvoorbeeld door in een grot of enkel 's nachts te leven. Dan mocht hij negen jaar lang niet spreken. En ten slotte moest hij – de moeilijkste van de drie proeven, aldus Gabriel – de verleidingspogingen weerstaan van elk van de vrouwen van de stam.

Slaagde de kandidaat op de drie proeven, dan mocht hij zich voor het inauguratieritueel opmaken. Dat vond op het Guatavita-meer plaats, een diep, cirkelvormig meer dat voor de Muisca heilig was. Samen met een handvol belangrijke lieden zoals sjamanen, edelen en krijgers voer de *zipa* in spe met een rieten vlot het meer op. Elk van hen had zich vooraf met een kleverig goedje van honing ingesmeerd en daar vervolgens goudpoeder over gestreken. Elk van hen leek op die manier een man van goud.

Na het uitvoeren van enkele rituelen op het vlot, sprongen ze in het water, waardoor het goudpoeder loskwam en naar de bodem van het meer dwarrelde. Vervolgens wierpen ze enkele kostbare gouden voorwerpen bij wijze van offer in het meer. Daarmee was het

Borstplaat met scheppingsverhaal
(Muisca)

ritueel voltooid. De kandidaat mocht zich voortaan *zipa* noemen.

De Spanjaarden moeten dit tafereel met lede ogen aanschouwd hebben. Ze trokken er alvast twee conclusies uit. Vooreerst kon het niet anders dan dat een volk dat zo spilziek met goud omging, over enorme goudvoorraden moest beschikken. Het loonde dus verder te blijven zoeken. En vervolgens probeerden ze het meer leeg te laten lopen. Vergeefse moeite natuurlijk.

De magnifieke borstplaat van de Tolima lijkt een menselijke figuur met gespreide armen en benen te zijn, maar dat is het niet

De Muisca keken daar uiteraard heel anders tegenaan. Door zich met goud te bekleden, eigende de toekomstige chef zich de creatieve kracht van de zon toe. Zo belichaamde hij op aarde de kracht van deze godheid uit

de bovenwereld. Hij werd als het ware een Zonnekoning. Dat Lodewijk XIV daar niet aan gedacht heeft.

Een meesterwerk van goudsmeedkunst is het, een onmiskenbare verwijzing naar de scheppingsmythe van de Muisca

Bovendien zagen de Muisca goud als de bevruchtende energie van de zon, terwijl ze de heilige meren als de baarmoeders van de aarde beschouwden. Goudpoeder in een

meer laten neerwarrelen en gouden voorwerpen in het water werpen was daarom niet meer of niet minder dan een daad van bevruchting. Aldus sloot de toekomstige *zipa* met de natuur een pact dat garandeerde dat het leven zich kon blijven hernieuwen.

Dat we dit ritueel kennen, hebben we in de eerste plaats aan Spaanse chroniqueurs te danken. Maar in 1969 ontdekten boeren in een grot in [Pasca](#) een aardewerken pot met daarin onder meer een fabelachtig mooi goudsmeedstuk. Het stelde het vlot voor tijdens de ceremonie van de inwijding van een

Borstplaat in de vorm van een katachtige (Tolima)

zipa bij de Muisca. Ei zo na werd het kunstwerk terstond gesmolten en verkocht, maar daar stak de priester van de gemeente een stokje voor.

Zo werd de zipa als het ware een Zonnekoning. Dat Lodewijk XIV daar niet aan gedacht heeft

Gelukkig maar, want deze *balsa dorada* is uniek op de wereld. Het enige vergelijkbare kunstwerk ging in 1856 verloren tijdens het transport van Colombia naar de Berlijnse museum. Zo kunnen we ons dan toch nog een beeld vormen van hoe het er indertijd aan toe ging.

Het gouden vlot is ongeveer tien centimeter op twintig groot en uitgevoerd in *tumbaga*, in dit geval een legering van 65 procent goud, 16 procent zilver en 19 procent koper. Het kunstwerk dateert uit de periode van 1200

Balsa dorada – Gouden vlot (Muisca)

tot 1400 n.Chr. Centraal zit de *zipa*, achterover leunend op een hoge ceremoniële stoel. De plechtigheid draait helemaal om hem, hij is dan ook rijkelijk uitgedost met een imposante hoofdtooi, een neusring en oorhangers. Rond hem staan tien kleinere figuren. Vooral het viertal vooraan is net zoals hun leider uitbundig gedecoreerd.

Goudpoeder in een meer laten neerwarrelen en gouden voorwerpen in het water werpen was niet meer of niet minder dan een daad van bevruchting

Tegelijk ontroerend en overweldigend is het, dit meesterwerk van de goudsmeedkunst. De goudsmeden die dit juweeltje vervaardigd hebben, beheersten de verlorenwas methode tot in de puntjes. Een beter culmineerpunt van een museumbezoek kan je niet bedenken.

[Top](#)

Zondag 10 maart | Bogotá

Zondagochtend. Bogotá ontwaakt wat trager dan op andere dagen. Fietsers en joggers zijn al actief, ze kunnen bijna ongestoord hun ding doen, want enkele belangrijke straten in het stadscentrum zijn verkeersvrij gemaakt. Soms is het voor voetgangers zelfs oppassen geblazen wanneer ze voorbij zoeven.

Hier en daar worden kraampjes opgesteld in de hoop wat spulletjes of wat *street food* aan de man te brengen. Op het [Parque Santander](#) zijn fitnessfanaten aan de slag op de tonen

van ritmische muziek. Enkele daklozen in de portieken laten de prille drukte aan zich voorbijgaan en slapen gewoon verder. Of doen alsof.

Zoveel graffiti op de gevels is ongezien in Bogotá. Zelfs mooie historische gebouwen zijn niet gespaard

Het lijken gewone zondagochtendtaferelen, maar toch. Het decor waarbinnen dit zich af

speelt, oogt een beetje grimmig. Zelfs de *bo-gotanos*, die toch al wat gewend zijn, storen zich eraan. Zoveel graffiti op de gevels is ongezien, zal Gabriel straks beamen. Zelfs mooie historische gebouwen zijn niet gespaard. Alleen de gevels van de kantoren van de Procureur-Generaal zijn proper. Niet omdat de vuilspuiters het gebouw ontzien zouden hebben, wel omdat gisteren in de vooravond enkele werklui urenlang met haakse slijpers in de weer geweest zijn.

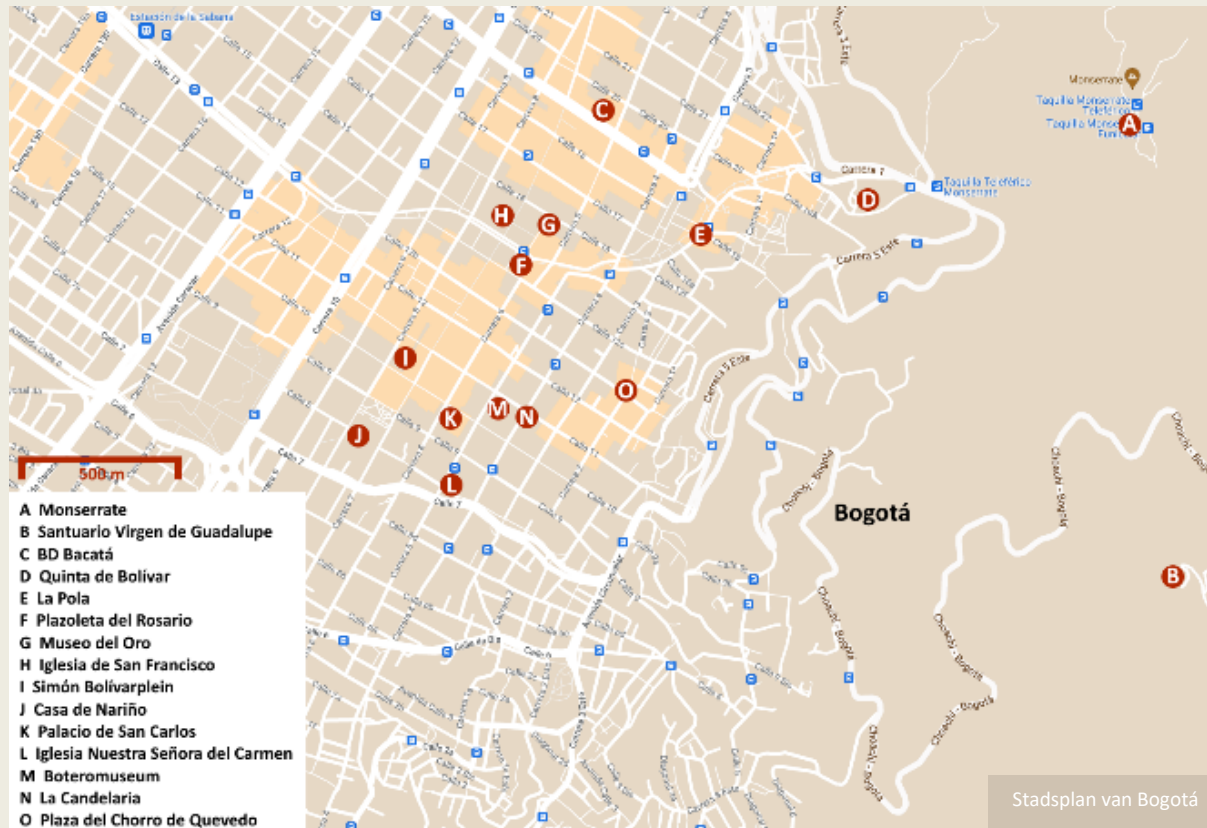
Het valt niet te ontkennen, in deze stad heerst zeer veel sociale onrust

Veel graffiti hebben met de internationale vrouwendag te maken. Het acroniem 8M verwijst naar 8 maart en is alom tegenwoordig. Soms is ook het ♀-symbool getekend, maar dan bovenaan van ezelsoren voorzien. De cijfers liegen er dan ook niet om. In 2022 werden in Colombia elke week gemiddeld 11 vrouwen vermoord. Femicide is sinds 2012 strafbaar, maar verre van uitgeroeid. Ook de slogan Palestina Libre komt opvallend vaak voor. Het valt niet te ontkennen, in deze stad heerst zeer veel sociale onrust.

Onze stadswandeling brengt ons eerst bij de nabijgelegen [Iglesia de San Francisco](#), een kerk van de Franciscanen. Ze is omstreeks 1560 gebouwd, wat haar de oudste kerk van Bogotá maakt. Het indrukwekkende retabel

Iglesia de San Francisco

Iglesia de San Francisco

El Señor de la Agonía

Iglesia de San Francisco met Montserrat

is het mooiste dat in de stad te vinden is. Eens te meer herkennen we het beeld van Señor Caído, de *Gevalen Heer*. Maar verrassend is toch wel het beeld dat ze hier El Señor de la Agonía noemen, de *Heer van de Doodstrijd*, of Jezus die langzaam sterft aan het kruis. Verrassend, niet zozeer vanwege dat thema, wel vanwege de wijze waarop Jezus afgebeeld is – als een man met hoofdhaar tot op zijn lendenen.

Sommige gelovigen hebben hun fiets netjes tegen een van de pilaren geparkeerd om diefstal te voorkomen

Relatief veel gelovigen zitten te bidden, vaak in hun eentje. Sommigen zijn met de fiets gekomen en hebben die netjes tegen een van de pilaren geparkeerd om diefstal te voorkomen. Een man heeft zijn hondje mee. Rustig

zit het bij zijn baasje te wachten tot die klaar is met bidden.

Een plakkaat op de hoek van Carrera Séptima en Avenida Jiménez herinnert aan een van de meest dramatische gebeurtenissen in het Colombia van de twintigste eeuw. Hier was het dat op 9 april 1948 Jorge Eliécer Gaitán neergeschoten werd. Toevallig was hij op weg naar een lunch met een zekere Fidel Castro.

Het waren woelige tijden toen. Colombia was in de greep van een sterke polarisatie tussen de conservatieven en de liberalen. Zo sterk, dat een rood of een blauw hemd dragen kon volstaan om als conservatief of liberaal beschouwd te worden en op straat klappen te krijgen.

Als liberaal politicus was Gaitán razend populair bij het gewone volk, sommigen noemden

Kogi verkopen traditionele mochila's

hem zelfs demagogisch en populistisch. Als kandidaat voor het presidentschap leek hij op een overwinning af te stevenen. *Caudillo del Pueblo* noemen ze hem op het plakkaat, *Leider van het Volk*.

Heel deze wijk werd verwoest, alleen de kerk werd ongemoeid gelaten

Zijn gewelddadige dood was dan ook een vonk in een kruitvat. Een ongeziene volkswoede brak los. Heel deze wijk werd verwoest, aldus Gabriel, alleen de kerk die we zonet bezochten werd ongemoeid gelaten. Tramwagens werden omvergeworpen en in brand gestoken – een ironische speling van het lot, want het was precies Gaitán die in de jaren dertig als burgemeester het tramnetwerk uitgebouwd had. Vandaag liggen de tramsporen in Carrera 7 er nog altijd onge-

Casa del Florero (Onafhankelijkheidsmuseum)

bruikt bij. De ergste volksoptocht waar Colombia ooit mee te maken had, kreeg zelfs een naam – *El Bogotazo*.

Op 20 juli 1810 weerklonk hier El Grito de Independencia, de schreeuw voor onafhankelijkheid

Op het Simón Bolívarplein, het hart van de oude stad, komt de zondag sprankelend tot leven. Tussen de talloze kraampjes heerst een gezellige, zij het voorlopig bescheiden drukte. Overal kan je voor voedsel en drank terecht – tropische vruchten, fruitsapjes, gefrituurde snacks, kastanjes, maïs, ...

Ooit was dit plein heilige grond voor de Muisca. Want het was de enige plek waar je de jaarlijkse zonnewendes en de equinoxen boven de bergen voldoende nauwkeurig kon observeren. De Spaanse kolonisator heeft

Simón Bolívarplein – Palacio Liévano

TransMilenio

La Candelaria

daar snel een einde aan gemaakt en er een permanente markt geïnstalleerd. Tegenwoordig is het een tijdelijke markt die enkel op zaterdag en zondag plaatsvindt. Geregeld worden er evenementen georganiseerd.

Een rood of een blauw hemd dragen kon volstaan om als conservatief of liberaal beschouwd te worden en op straat klappen te krijgen

Een van de huizen op dit plein, de [Casa del Florero](#), mag zichzelf het Onafhankelijkheidsmuseum noemen. Want na de zoveelste strubbelingen tussen Spanjaarden en creolen weerklonk hier op 20 juli 1810 *El Grito de Independencia*, de schreeuw voor onafhankelijkheid.

Er broeide al geruime tijd iets in Nieuw-Granada, het Onderkoninkrijk waar het huidige

Simón Bolívarplein – Kathedraal

Colombia toen deel van uitmaakte. Het zat de creolen met name hoog dat alleen *echte* Spanjaarden het land mochten besturen, dit wil zeggen mensen die in Spanje geboren waren. Mensen van Spaanse afkomst die in Colombia geboren waren – creolen dus – kwamen voor bestuurszaken niet in aanmerking. En mestiezen, mulatten of inheemsen telden al helemaal niet mee.

Creolen kwamen voor bestuurszaken niet in aanmerking. En mestiezen, mulatten of inheemsen telden al helemaal niet mee

Toen enkele creolen op die bewuste dag aan een Spaanse bestuurder toestemming gingen vragen om een vaas te mogen lenen om een evenement op te fleuren, was dat dan ook pure provocatie. Een Spaanse bestuurder die een object uitleent voor creoolse activiteiten, dat was compleet ondenkbaar.

Volgens Gabriel kwam er zelfs getouwtrek aan te pas, waarbij de vaas stukviel. Maar dat wordt niet door alle bronnen bevestigd. Ook over de toch niet zo onbelangrijke vraag of deze fameuze *Florero de Llorento* eigenlijk wel een mooie vaas was, heerst onduidelijkheid. Maar ze heeft het intussen wel tot nationaal monument geschopt.

Kortom, een storm in een glas water, maar wel voldoende om een aantal gebeurtenissen te triggeren, zoals de allereerste

Traditionele mochilas

bijeenkomst van een eigen nationale regering in Bogotá. Net zoals in het Brussel van 1830 een opvoering van de *Stomme van Portici* volstond om anti-Hollandse straatrellen te laten uitbreken die uiteindelijk tot de onafhankelijkheid van België zouden leiden.

Centraal op het plein staat, hoe kan het anders, een standbeeld van Simón Bolívar. Aan een zijde zien we netjes naast elkaar de kathedraal, de Sagrariokapel en het episcopaal paleis, stuk voor stuk symbolen van het kerkelijke

gezag, aldus Gabriel. Aan een andere zijde is het Congresgebouw gevestigd. Daar vertegenwoordigen Kamer en Senaat het wetgevende gezag. Het enorme gebouw in Franse stijl aan de derde zijde is dan weer het stadhuis van Bogotá – het bestuurlijke gezag dus.

Kortom, een storm in een glas water, maar wel voldoende om een aantal gebeurtenissen te triggeren

Maar het is de vierde zijde die uit de toon valt. Brutaal, zo omschrijft Gabriel de architectuur van dit gebouw. Het contrast met het historische karakter van de andere gebouwen kan inderdaad niet groter zijn. Het lijkt wel of er enkele betonnen bunkers neergezet

Iglesia de Nuestra Señora del Carmen

zijn die samen het Justitiepaleis vormen.

Witte en bruine steenlagen wisselen elkaar af in een vast streepjespatroon. Niet toevallig zijn dat de kleuren van de karmelieten

Turbulent kan je de geschiedenis van dit gebouw wel noemen. Toen El Bogotazo in 1948 door de stad waarde, deelde het Justitiepaleis in de klappen. Het moest volledig heropgebouwd worden. In 1985 vond M-19 het

dan weer nodig om het gebouw te bestormen en driehonderd gijzelaars te nemen. Het Colombiaanse leger kon dat niet over zijn kant laten gaan. Het liet zijn tanks aanrukken en het gebouw zonder verpinken beschieten. Balans: 115 doden, waaronder twaalf rechters van het Hoog Gerechtshof. Weerom moest het gebouw volledig heropgebouwd worden.

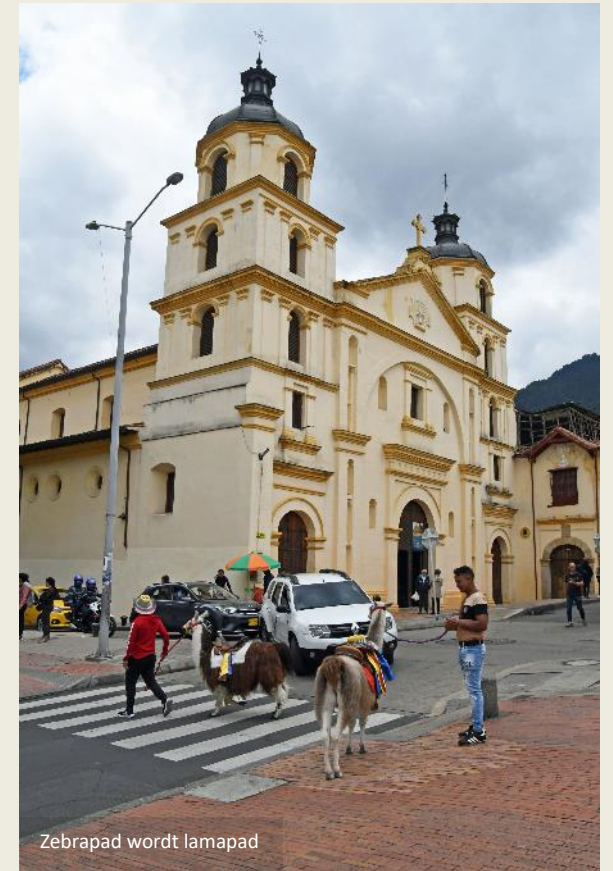
Vreedzame ontwikkelingen lijken in Colombia eerder uitzondering dan regel. Dat blijkt

La Candelaria

ook uit de enorme zwarte doeken die de gevels van de kathedraal en van het Congresgebouw aan het zicht onttrekken. Zijn deze gebouwen of hun bewoners in de rouw? Welnee, deze doeken beschermen de gevels tegen... verf, eieren en tomaten. Want er is altijd wel iets waartegen geprotesteerd moet worden, aldus Gabriel. En waar protest is, vliegen vaak allerhande projectielen door de lucht.

Achter het Congresgebouw ligt de Casa de Nariño, het presidentieel paleis. Ook al een

Zebepad wordt lamapad

geliefde schietschijf voor elkeen die de overheid al dan niet tijdelijk een kwaad hart toedraagt. Dus gaat men hier nog een stapje verder. Alle straten rond het paleis zijn simpelweg voor het verkeer afgesloten. We kunnen het gebouw in de verte nauwelijks zien.

Met het zeepsop nog op het lichaam, luidens sommige bronnen, kon Bolívar ontsnappen

Nog zo'n spektakelplek is het Palacio de San Carlos. Een plakkaat onder een van de ramen

herinnert ons aan de gebeurtenissen. Maar wat zich hier in de nacht van 25 september 1828 precies afspeelde, daarover lopen de meningen een beetje uiteen. Feit is dat een vijftiengigtal soldaten gewapenderhand het presidentieel paleis binnendrongen met maar één doel voor ogen – Simón Bolívar vermoorden. Volgens sommige bronnen deelde de president op dat moment het bed met zijn minnares, Manuela Sáenz, volgens anderen zat ie in bad. Wat er ook van zij, Manuela wist de samenzweerders lang genoeg om de tuin te leiden zodat Bolívar via dit raam kon ontsnappen. Met het zeepsop nog op het lichaam, luidens sommige bronnen. We proberen het ons voor te stellen.

Weinig stijlen zijn beter herkenbaar dan die van de vorig jaar overleden schilder en beeldhouwer Fernando Botero

De gebeurtenissen staan als de *Conspiración Septembrina* geboekstaafd, de *Septembersamenzwering*. Manuela hield er de koosnaam *Libertadora del Libertador* aan over, *Bevrijdster van de Bevrijder*. Maar wie achter de moordaanslag zat, weten we nog altijd niet. Velen, waaronder Gabriel, zijn de mening toegedaan dat het vicepresident Santander was, Bolívars rechterhand. Want die aasde zelf op het presidentschap.

Monalisa

Een familie (Una familia)

Dansend paar (Pareja bailando)

In het park (En el parque)

Onschuldig is deze Una familia niet. Is er sprake van ontrouw en zonde in dit brave gezinnetje?

Een opvallend buitenbeentje is het, de [Iglesia de Nuestra Señora del Carmen](#). Niet alleen de unieke stijl valt op – Florentijns-gotisch met Byzantijnse en Arabische accenten – maar ook de kleuren van de buitenmuren. Witte en bruine steenlagen wisselen elkaar af in een vast streepjespatroon.

Niet toevallig zijn dat de kleuren van de karmelieten, want deze kerk is aan de Heilige Maagd Maria van de berg Karmel gewijd. Een eerbetoon aan de karmelietessen is dat, zij werden hier in 1863 verdreven. Tegenwoordig is de kerk in handen van de Salesianen, net zoals de aanpalende schoolgebouwen.

Het is al heel de ochtend bewolkt, maar nu breekt de zon geregeld door. Gaandeweg naderen we het museumcomplex, een tweede hoogtepunt van ons stadsbezoek. Verscheidene musea zijn er gevestigd, onder meer de

Casa de Moneda, het Muntmuseum. Maar ons is het vooral om het Boteromuseum te doen.

Echt afschrikwekkend zijn ze niet, deze guerrillero's met hun hangmat, hun koffers en hun jachtgeweren

Weinig stijlen zijn beter herkenbaar dan die van de vorig jaar overleden schilder en beeldhouwer Fernando Botero. Of hij nu werkt met steen, koper, brons, marmer, houtskool of olie op canvas, je weet meteen met wie je te doen hebt. Het zijn die typische, meer dan levensgrote figuren, met hun corpulente lijven en hun wulpse rondingen die soms bijna obscene aandoen, die zo kenmerkend zijn voor zijn stijl.

Disproportionele verhoudingen zijn nog zo'n handelsmerk van Botero. Je kijkt naar een schaal met fruit waar een mes bij ligt dat veel te klein is om die vruchten te versnijden. Of je kijkt naar gezichten waar neus, mond en ogen heel erg zuinig zijn weergegeven.

Neem bijvoorbeeld *Monalisa*, Botero's interpretatie van La Gioconda van Leonardo da Vinci. Alles verwijst naar het origineel – de

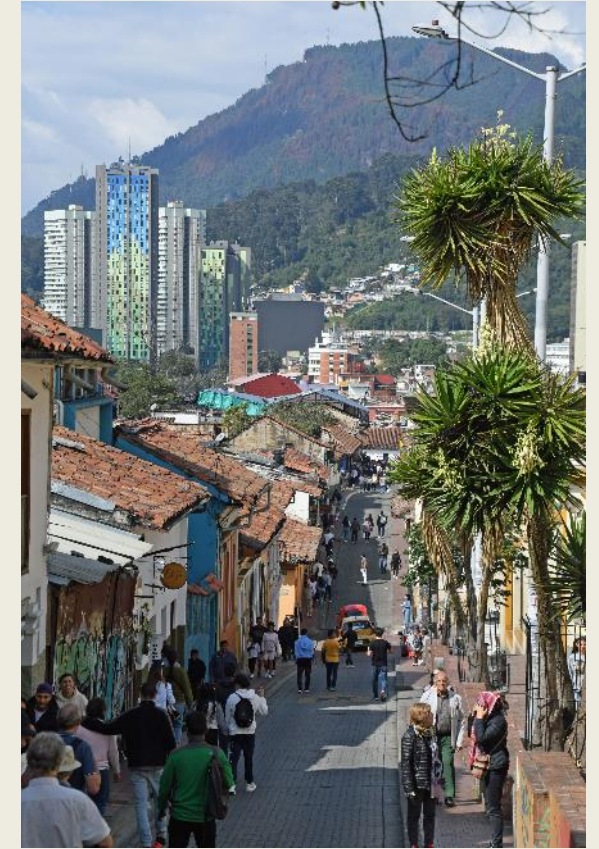

keuze van de kleuren, de lichaamshouding, de ogen die ons recht aankijken, de mysterieuze mond. Maar het hoofd is even groot als de torso, terwijl neus en mond onevenredig klein zijn. Op de achtergrond zien we zowaar enkele vulkanen, waarvan eentje zelfs actief is – een duidelijke verwijzing naar Botero's geboorteland.

Ook dat is Botero – een glimlach zal je op zijn schilderijen vergeefs zoeken

Pareja bailando, het dansende paar, toont ons twee wellustige figuren die zich zwierig over de dansvloer bewegen. Dat blijkt althans uit het golvende haar en het opgeheven been van de vrouw. Maar de man staart ons emotioneel aan, zelfs tot een glimlach lijkt hij niet in staat. Ook dat is Botero – een glimlach zal je op zijn schilderijen vergeefs zoeken.

Moeder zit met de dochter op schoot, vader staat beschermend achter zijn gezin met de zoon aan de hand. Een zeer traditioneel portret lijkt het, zo deden ze het

in de renaissance al. Maar onschuldig is deze *Una familia* niet. Uit de boom reikt een rode slang dreigend naar de geportretteerden, op de grond ligt een appel waarin gebeten is. Is er sprake van ontrouw en zonde in dit brave gezinnetje?

In *Capitán* wordt een kapitein van de politie van Medellín geportretteerd. Maar zijn voorkomen is niet dat van een eenvoudige kapitein, wel dat van een minister van Oorlog. Machtsmisbruik en corruptie, dat is wat Botero met deze figuur wil aanklagen.

En wat te denken van *Guerrilla de Eliseo Velásquez*? Echt afschrikwekkend zijn ze niet, deze guerrillero's die in de schaduw van enkele bomen liggen te rusten, met hun hangmat, hun koffers en hun jachtgeweren. Het doek herinnert ons aan de gewapende strijd van liberale boeren onder het bevel van Eliseo Velásquez in de nasleep van de moord op Jorge Eliécer Gaitán in 1948.

Expliciet in zijn afwijzing van geweld en burgeroorlog is Botero in *Masacre de Mejor Esquina*. We zien mannen met geweren en

kapmessen een eenvoudige kroeg binnendringen. Ongewapende burgers vieren er Paaszondag onder het licht van twee kale peertjes. Er was muziek, drank en dans, maar nu vliegen kogelregens door de lucht. Op de grond liggen al enkele doden. Deze slachtpartij speelde zich op 3 april 1988 in Mejor Esquina af. Zeventwintig burgers, waaronder een kind van tien, overleefden het brutale geweld van een paramilitaire groep niet.

Nog zo'n langdurige bron van angst en terreur in het Colombia van de jaren tachtig en

negentig waren de autobommen. Drugskartels zowel als guerrillagroepen maakten er graag gebruik van, heel in het bijzonder in Bogotá, Cali en Medellín. In *Carrobomba* gebruikt Botero zijn techniek van het overdreven volume nu eens niet voor mensen, maar voor het voertuig dat zoveel buitensporige schade berokkent.

Een Colombiaanse klassieker komt op tafel – sancocho con pollo, een soep met kip, maïs, aardappel en yuca

Traditionele mochila's

Rosa

La Candelaria

Ajiaco hebben we eerder al mogen proeven, tijdens de lunch komt nu een andere Colombiaanse klassieker op tafel – *sancocho con pollo*, een soep met kip, maïs, aardappel en *yuca*, de plaatselijke versie van maniok. Ondertussen golven door de open ramen de festivalklanken van *Voices de Mujeres* naar binnen. De festiviteiten rond 8M, de Internationale Vrouwendag, zijn immers nog niet voorbij. Doorlopend zijn er gratis optredens van vrouwelijke artiesten, van de intense *hip hop colombiano* van Diana Avella tot de rustige *música latina* van Victoria Sur.

Zelfs de overgang van de republikeinse stijl naar de koloniale stijl is in het straatbeeld af te lezen

Door de steile straatjes verkennen we nu het meer residentiële deel van [La Candelaria](#), het oudere stadsdeel dat de historische kern van Bogotá vormt. Zelfs de overgang van de republikeinse stijl naar de koloniale stijl is in het straatbeeld af te lezen. Huizen met twee verdiepingen en een balkon maken plaats voor huizen met slechts een verdieping. Hoger dan Carrera 2 klimmen we overigens best niet als we alleen zijn, waarschuwt Gabriel, want daar is het niet zo veilig.

La Candelaria, met Monserrate op de berg

In haar winkeltje verkoopt Rosa traditionele *mochila's* die ze zelf uit schapenwol vervaardigt. Typische schouderassen zijn dat, je vindt ze alleen in Columbia. Rosa's moeder was een Tairona uit het kustgebied in het noorden, haar vader leefde in het meer woestijnachtige gebied van Guajira. Rosa is dus met verscheidene culturen vertrouwd. Dat komt haar goed uit, want zo kan ze haar *mochila's* aan de wensen van de doelgroep aanpassen.

De [Plaza del Chorro de Quevedo](#) is vermoedelijk de plek waar het allemaal begon. Van op deze

hoogte kwam de *zipa* van de Muisca indertijd geregeld de Sabana de Bogotá observeren. Hier is het ook dat Quesada een eerste poging deed om Bogotá te stichten. De nederzetting bestond toen uit een kapel en twaalf hutten – niet toevallig evenveel als er apostelen zijn. Driehonderd jaar later zou Francisco de Quevedo, een Spaanse priester, het perceel opkopen en er een fontein laten zetten.

De Plaza del Chorro de Quevedo is vermoedelijk de plek waar het allemaal begon

Plaza del Chorro de Quevedo

Fontein van Francisco de Quevedo (kopie)

zijn. Want de Spanjaarden waren vast besloten Santa Marta aan de Caraïbische kust over land met het Peruaanse Lima te verbinden teneinde de overslag van goederen in Panama te vermijden. Maar al spoedig bleek dat te hoog gegrepen. Drieduizend zeventien kilometer is geen afstand die je zomaar overbrugt.

Oorspronkelijk moest Bogotá niet meer dan een tussenstation zijn op de weg van de Caraïbische kust naar het Peruaanse Lima

Het is erg druk op het pleintje, temeer

Ondertussen weten we dat de Spaanse kroon de stichting van Bogotá niet erkende en Quesada zijn huiswerk moest overdoen. De officiële stichting vond acht maanden later plaats, niet hier, maar beneden op de plek waar zich tegenwoordig het Simón Bolívarplein bevindt.

Dat Bogotá op deze plek gesticht werd, is een bizarre speling van het lot. Oorspronkelijk moest deze nederzetting niet meer dan een tussenstation

daar het zondag is. Je kan er bijna over de koppen lopen. Centraal staat nog steeds een fontein, maar het is niet meer die van Quevedo, want die is in 1896 verloren gegaan. De sfeer rond de fontein is uitgelaten en vrolijk. Daar heeft de consumptie van *chicha* wellicht iets mee te maken. Dat licht alcoholische bier op basis van maïs wordt hier in bijna alle huizen op ambachtelijke wijze gebrouwen en aan de man gebracht.

Voor het avondmaal strijken we in Las Aguas Crepes & Waffles neer. Een uitgebreid gamma aan gerechten op basis van vis, kip, varkensvlees of rundsvlees bieden ze aan, merkwaardig genoeg steeds in een pannenkoek verpakt. Wat meer is, het restaurant heeft ook een sociale missie. Want het neemt uitsluitend alleenstaande moeders in dienst en voorziet in een crèche voor de kinderen wanneer de moeders aan het werk zijn.

[Top](#)

Jaak Palmans
© 2024

Lees het vervolg in (5/7)

[*Het eerste wonder van Colombia*](#)

